

Wychowanie do liturgii i przez liturgię

Symposium na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego

(Katowice, 19 maja 2011 r.)

Dnia 19 maja 2011 r. odbyło się w siedzibie Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach międzynarodowe sympozjum poświęcone tematowi *Wychowanie do liturgii i przez liturgię*. Organizatorem tego sympozjum był Zakład Liturgiki i Homiletyki wspomnianego wydziału, a współorganizatorem — Papieska Akademia Teologiczna w Rzymie.

Obrady rozpoczęto o godz. 8.30 słowem przywitania, które do zebranych skierował niżej podpisany — dziekan Wydziału Teologicznego UŚ. On też wprowadził w problematykę, zauważając, że sprawa planowania–projektowania jawi się na polu duszpasterskiej misji Kościoła jako kwestia niezmiernie aktualna i ważna. Dziś bowiem nie ma właściwie takiego odcinka życia społecznego, takiej jego przestrzeni, która by nie była odpowiednio wcześniej analizowana, prognozowana i poddawana stosownym testom, jak też ocenom, oraz wciąż na nowo doskonalonym sposobom

postępowania. Wszystko dziś odbywa się na bazie projektowania takich sposobów realizacji planów, aby skuteczne było oddziaływanie na codzienne życie i zachodzące w nim przemiany. Jak ta kwestia wygląda na polu duszpasterskiego zaangażowania Kościoła? — padło u progu obrad pytanie. Nie czekając na odpowiedź z auli, mówca stwierdził, że dziś w Kościele potrzebne jest formowanie wiernych (jednostek i całych wspólnot) do umiejętnego i pogłębionego zmierzania się ze współczesnością otaczającego nas świata, poddanego z jednej strony ewolucji warunków codziennego życia i działania, z drugiej zaś objętego na sposób niezmienny zbawczym planem Boga. W takim kontekście planowanie duszpasterskie musi zdobywać coraz doskonalszą zdolność otwierania się nie tylko na osiągnięcia takich dyscyplin, jak pedagogika czy nauki społeczne, ale też — w sposób pierwszoplanowy — na historię zbawczą, zarówno tę urzeczywistnioną w czasach ziemskiego życia Jezusa, jak też tę kontynuowaną wciąż i skutecznie w czasach Kościoła. Taki był zakres refleksji planowanego sympozjum, stawiającego sobie za cel uwrażliwienie duszpasterskiej świadomości Kościoła na konieczność odpowiedniego planowania swej aktywności, która w liturgii osiąga szczyt, a jednocześnie z niej — jak ze źródła — czerpie siłę wprawiającą w ruch i orientującą jego działanie.

Po przywitaniu uczestników i zapoznaniu ich z tematycznym spektrum obrad przystąpiono do prezentacji pierwszego z dwunastu zaplanowanych referatów. Nosił on tytuł *Historia zbawienia jako zaplanowane i realizowane przez Boga działanie*. Zaprezentowała go dr Beata Urbanek (UŚ). Prelegentka zwróciła uwagę na fakt, że dzieło zbawcze zrealizowane zostało w historii według konkretnego planu, jak też wskazała na etapy jego realizacji, na metodologię Bożego postępowania przy wcielaniu go w życie oraz na jego treści. W wykładzie chodziło więc o historię zbawienia, urzeczywistnianą według takiej pedagogii postępowania, na której może się wzorować każde inne planowanie — poczynając od tego, które ma na celu przeżycie pełnej identyfikacji wierzącego z Chrystusem.

Referat drugi, zatytułowany *Rok liturgiczny to historia zbawienia dziś*, został przedstawiony przez ks. prof. dr. hab. Helmuta Sobeczkę (UO), w ścisłym związku z treściami zaprezentowanymi w pierwszym referacie. Ks. Sobeczko zachował linię ciągłości w toku myśli zainspirowanej referatem dr Urbanek, bo rok liturgiczny to nic innego, jak aktualizacja w czasie dzieła zbawczego (*opus salutis*). Poczynając więc od wskazania na strukturę roku liturgicznego, uwypuklił teologiczne uzasadnienie poszczególnych jego okresów i faz (okoliczności) celebracyjnych (ze szczególnym podkreśleniem niedzieli), których przeżywanie należy każdorazowo planować, by możliwe było coraz dojrzsze doświadczanie i przeżywanie wiary, niezależnie od zróżnicowanych okoliczności życia, zdobywanych na co dzień doświadczeń i reprezentowanych poziomów duchowości chrześcijańskiej.

Istota i potrzeba planowania oraz projektowania w duszpasterstwie to temat trzeciego referatu, autorstwa prorektora Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, ks. prof. dr. hab. Macieja Ostrowskiego. Ks. Ostrowski podkreślił, że planowanie życia i duszpasterskiej działalności w danej wspólnotie parafialnej sta-

nowi drogę do wcielenia w czyn ideału współodpowiedzialności za Kościół, którą dzielić mają między sobą duchowni i świeccy mieszkańcy parafii. Bez takiego planowania trudno byłoby zagwarantować, że rozwój struktur parafialnych, ożywienie duszpasterstwa oraz pogłębianie duchowości chrześcijańskiej wyrastającej z liturgii i do niej wciąż prowadzącej następować będzie w sposób harmonijny i przemyślany. Dlatego też w życiu parafialnym potrzebne jest planowanie i powiązane z nim w sposób ścisły, a nawet zależny, urzeczywistnianie projektów. Stąd wyjaśnieniu, czym jest plan i jak go należy rozumieć, czym zaś projekt duszpasterski — i na czym polega ich wzajemna zależność—relacja, poświęcił ks. prof. Ostrowski zasadniczy zrąb swego referatu.

Tematem brzmiącym *Przygotowanie niedzielnej Eucharystii – w zgodzie z duszpasterskim programem i we współpracy z liturgicznymi zespołami* zajął się ks. dr Stanisław Szczepaniec z Krakowa (UPJP II). Ponieważ cotygodniowa Pascha stanowi centrum chrześcijańskiego życia, dlatego musi być ona — zgodnie z przekonaniem prelegenta — odpowiednio przygotowana. Przygotowanie to powinno być z kolei wpisane w systematyczne działanie parafialne, objęte i inspirowane duszpasterskim planowaniem, które powinno być w taki sposób wcielane w życie, by uczestniczyły w nim czynnie wszystkie podmioty służebne parafii. W jego ramach znajduje swój wyraz i przejawia się posługa syntezy, do pełnienia której powołany jest i posłany każdy duszpasterz (proboszcz). Stąd potrzeba współpracy i czynnego angażowania się w życie parafii wszystkich członków powierzonej duszpasterzowi wspólnoty wierzących.

Jednym z podstawowych „narzędzi” służących do formowania chrześcijan jest homilia, stwierdził ks. prof. dr Matias Augé (Rzym) w wykładzie noszącym tytuł *Przygotowanie homilii niedzielnej w harmonii z konkretnym planem duszpasterskim*. Ważną w związku z tym kwestią pozostaje odpowiednie planowanie poruszanej w każdej homilii tematyki. Chodzi bowiem o to, by z celebracji na celebrację czytelną stawała się w przeciągu całego roku liturgicznego pedagogiczna funkcja lekcjonarza mszalnego. Świadomość tego z kolei zakłada zwrócenie uwagi na teologiczną funkcję homilii, na potrzebę jej właściwego przygotowania i na sposoby aktualizacji jej treści w życiu.

Ks. prof. UŚ dr hab. Antoni Reginek, w wykładzie noszącym tytuł *Proces wychowania muzycznego w kluczu odpowiedniego planu duszpasterskiego*, podkreślił z naciskiem, że jednym z trudniejszych elementów chrześcijańskiej formacji jest muzyka, w szczególności zaś śpiew liturgiczny. Opracowanie bowiem kryteriów stosowania pieśni stanowi sekret, którego rozszyfrowanie pozwala zrozumieć, że każdej formie i każdej części celebracji liturgicznej przynależeć powinien odpowiedni śpiew. Wcielenie w życie tej zasady leży u podstaw przezwyciężenia „śpiewania dla śpiewania”, tj. postawy świadczącej o powierzchownym podejściu do kwestii doboru pieśni służących sprawowaniu liturgii, szczególnie zaś sprawowaniu niedzielnej Eucharystii.

W tym punkcie obrad przyszedł czas na niemal półgodzinną dyskusję, a po niej na przerwę, w trakcie której uczestnicy sympozjum kontynuowali rozmowy w małych grupach, delektując się filiżanką kawy w przyległym do auli wydziału barze.

Po dwudziestominutowej przerwie wznowiono obrady, oddając głos ks. prof. UŚ dr. hab. Ireneuszowi Celaremu. Jego zadaniem było zaprezentowanie zagadnienia o tytule *Potrzeba planowania pobożności ludowej w ramach parafialnego duszpasterstwa*. Ks. Celary dowodził, że każdorazowe planowanie roku liturgicznego zakłada konieczność zwracania szczególnej uwagi na obecne i praktykowane we wspólnotach chrześcijan formy pobożności ludowej. Troska o właściwe współbrzmienie tych form z całorocznym cyklem liturgicznym domaga się dobrego zaznajomienia z proponowanymi przez *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii* zasadami pedagogicznymi. Domaga się także systematycznej troski o zachowanie właściwych proporcji pomiędzy cyklem roku liturgicznego i formami pobożności ludowej, by respektowane były oczekiwania wyrażone przez Kościół w konstytucji *Sacrosanctum Concilium* (nr 13) i przez autorów wspomnianego dyrektorium.

Ważną kwestią do omówienia była też sprawa *Projektowania aranżacji dekoracyjnych na różne uroczystości, święta i okresy liturgiczne*. Omówiła ją, posługując się nie tylko słowem, ale też i projektowanym obrazem, siostra dr. hab. Adelajda Sielepin (UPJP II). Formowane przez nią tezy i wnioski utwierdzały w przekonaniu, że gdy idzie o uczestnictwo w całorocznej liturgii, a także w sprawowanych w ciągu roku liturgicznego sakramentach, to kwestia czuwania nad dekoracją i odpowiednim wyposażeniem świątyni posiada swoją rangę z punktu widzenia pedagogicznego oddziaływania na wiernych. Próbowiła więc ona w związku z tym podpowiadać, jak prowadzić dzieło wychowania wspólnot wierzących do tego, by „mowa” elementów dekoracyjnych i sprzętu liturgicznego — koniecznych do sprawowania liturgii — przyczyniała się do budowania owej syntezy, jaka w sposób naturalny związana jest z obchodem roku liturgicznego.

Kolejny temat sympozjum dotknął kwestii, która nie przynależy do codziennych spraw związanych z życiem i funkcjonowaniem wspólnot parafialnych. Nosił on tytuł *Projektowanie i/albo adaptowanie świątyń*, a zaprezentowany został przez dyrektora Muzeum Archidiecezjalnego w Katowicach, ks. dr. Henryka Pykę. Budowa świątyni lub jej adaptacja przypada faktycznie w udziale niektórym z naszych parafii — nie wszystkim i nie na co dzień, stwierdził wyraźnie prelegent. Niemniej wszelka próba docierania do wiernych z informacjami na temat zasad, jakimi się kieruje wnoszenie nowych czy adaptowanie istniejących już świątyń, może stanowić okazję do zaprezentowania odpowiedniej katechezy dla wszystkich, którzy z tych świątyń korzystają na co dzień, nawiedzają je, modlą się w nich prywatnie lub uczestniczą w kulcie publicznym. Ważną jest bowiem sprawą, by zdawać sobie sprawę z faktu, że w zbudowanej lub przystosowanej konstrukcji architektonicznej znajduje się szereg rozmaitych elementów, które zostały tak zaplanowane przez architekta, by tworzyły harmonijną jedność, służącą celom, do jakich zostały przeznaczone lub adaptowane.

Nie tylko architektura jest ważna. Istotny jest nade wszystko fakt, że sprawowana przez daną wspólnotę i we wspólnocie liturgia stanowić ma taką „przestrzeń”, w której dochodzi do zsyntetyzowania zróżnicowanej aktywności wiernych, animowanej przez różne projekty i dzieła formacyjne, opracowywane na poziomie parafialnym, diecezjalnym lub — niekiedy — ponadparafialnym. By możliwe było urzeczywistnianie takiej syntetyzującej roli liturgii, konieczne jest dialogowe nastawienie każdego z owych projektów, proponujących swym członkom własną drogę ku dojrzałości chrześcijańskiej. Przeżywanie wspomnianego aspektu syntetyzującego liturgii staje się możliwe wtedy, gdy sprzyja mu prowadzona w ramach danego projektu formacja, tzn. gdy zaangażowaniu poszczególnych chrześcijan w konkretny projekt formacyjny towarzyszy wychowanie do postrzegania i przeżywania liturgii jako wydarzenia scalającego w jedno to, co siłą faktu „rozbija” się na zróżnicowaną aktywność duszpasterską, stojącą przed Kościołem do spełnienia na co dzień. Takiej problematyce poświęcił swe wystąpienie autor niniejszego sprawozdania w wykładzie *Liturgia szczytem i źródłem dla duszpasterskich i życiowych przedsięwzięć Kościoła*.

Z kolei przyszedł czas na taki punkt obrad, który charakteryzował się chyba największym stopniem trudności. Bez tego punktu jednak omawiane sympozjum nie mogło się obejść. Jeżeli bowiem podjęta została w trakcie debaty tematyka odnosząca się do planowania, to nie można było pominąć tematu weryfikacji. Ten punkt obrad zwrócił naszą uwagę na różne metodologie postępowania, które w zróżnicowany sposób i w zróżnicowanych aspektach dotyczą poruszonych wcześniej kwestii celebracji liturgicznych — choć odnoszą się one nie tylko do samych celebracji. Referat prof. dr. hab. Wojciecha Świątkiewicza (UŚ), zatytułowany *Wychowanie do właściwego rozumienia i dowartościowania procesu weryfikacji przebytej drogi*, miał za zadanie zwrócić uwagi na absolutną konieczność weryfikacji — bo tylko ona potrafi zburzyć przyzwyczajenia lub powierzchowne podejście do sprawy, by pomóc w skutecznym dążeniu do celu.

Wychowanie do liturgii drogą do właściwego jej przeżywania, opartego o integralną formację osoby ludzkiej — takie zagadnienie stało się przedmiotem wykładu przedłożonego na zakończenie przez ks. prof. dr. Manlio Sodiego (UPS, Rzym). Temat ten właściwie zogniskował w sobie całe sympozjum. Zbiegły się bowiem w nim wszystkie kwestie poruszone w dotychczas wygłoszonych referatach, jako że *lex orandi* stanowić powinna syntezę pomiędzy *lex credendi* a *lex vivendi*. Stąd też zostało przez ks. Sodiego z mocą podkreślone, że wychowanie liturgiczne nie utożsamia się tylko z odpowiednim przygotowaniem do sprawowania obrzędów czy do wykonywania liturgicznych gestów. Ono ma prowadzić o wiele dalej. Ma mianowicie umożliwiać doświadczanie misterium, które w szczytowy sposób aktualizuje się w liturgii, niemniej rozciąga się na całe życie, tj. na to, co jest „przed” liturgią i co następuje „po” niej — znajdując konkretny wyraz w przeróżnych formach diakonii (służby) czy martyrii (świadczenie).

W tym miejscu obrad nadszedł czas na dyskusję, którą podjęto w sposób żywy, ustosunkowując się do kwestii poruszonych w referatach. Próbowano nawet wchodzić w szczegóły, które z natury rzeczy domagałyby się odrębnej naukowej debaty. W dyskusję włączył się żywo ks. abp Damian Zimoń, a także ks. bp Stefan Cichy, którzy uczestniczyli w całym sympozjum liturgicznym. Zakończenia obrad dokonał ks. bp Cichy, który krótko podsumował poruszane zagadnienia, zachęcił zebranych do końcowej modlitwy i udzielił im błogosławieństwa.

Ks. Andrzej Żądło